

TARIM-SANAYİ İLİŞKİLERİNDEKİ GELİŞMELER

Meftune EMİROĞLU¹

ÖZET

Türk tarımı, sanayiden girdi alan ve sanayie girdi veren temel sektördür. Yeni dünya düzeni tüm sektörleri etkileyecektir. Tarımı ve dayalı sanayileri daha da yakından etkileyecektir. Tarım ülkemizde temel sektör olma hüviyetini sürdürmektedir. Ancak bekleneni verememiş, milli gelirden ülke genelinde daha az pay almış, yüksek nüfus nedeniyle en düşük gelir seviyesini elde eden toplulukları yaratmıştır.

Tarımsal üretime girdi veren sanayilerde bazı değişiklikler olmasına rağmen, son on yılda üretimleri, kaliteleri ve kullanımları sabitleşmiş, esasen tarımsal üretimde de büyük artışlar olmamıştır. Tarımsal girdi kullanan gıda sanayi ise gene son on yılda kalite artışı dışında miktarca fazla artışa kavuşamamış ancak, dış rekabete de daha dayanıklı hale gelmiş, tarıma nazaran teknolojiyi daha fazla kullanmış, ancak gelişen Türk Sanayii içinde eski yerini korumakla yetinmiştir.

Tarım - sanayi ilişkileri beklenen düzeyde değildir, kopuk üretimler ve teknolojik işbirliğinin olmayışı gelişimi engellemiştir. Türk tarımı organizasyondan ve kayıt sisteminden yoksundur. Gelişiminde mutlaka **Tarımsal Yönlendirme ve Geliştirme Fon'u** oluşturulmalı, bu hususta her türlü ulusal fedakarlıktan kaçınılmamalıdır. Ayrıca sözleşmeli çiftçilik yararlı sonuçlar verdiği için uygulama alanı genişletilmelidir.

1. GİRİŞ

Bugün dünyada uluslar ekonomik yönden nasıl ki birbirinden bağımsız düşünülüyor ise sektörleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda, Türk tarımının yerinin teşhisinde yeni dünya düzeninin dışında ve yurt içinde de diğer sektörler ile ilişkisini kurmadan bir noktaya ulaşmak mümkün değildir.

Ülkemize özgü koşulları kabul etmekle beraber dünya ile entegrasyon ve sektörlerarası entegrasyon büyük önem taşımaktadır. Bir çerçeve vardır, bunun dışına çıkılamaz, özel şartlar avantajlı olarak bu çerçeveye nasıl yerleştirilebilir sorusu, becerili ekonomi politikaları ile cevaplanabilir. Becerili politikaları yeni dünya düzeni içinde uygulamanın yöntemlerinden önce yeni dünya düzeninden nelerin anlaşıldığını satırbaşıkları ile belirtmekte yarar vardır.

---

1) Dr, Ziraat Yüksek Mühendisi

Yeni Dünya Düzeni:

- Uymayanın dünya sahnesinde yer alamayacağı bir rol dağılımıdır,
  - Hiçbir ulus, hiçbir ülke diğerinden bağımsız değildir, korelasyonları kendi menfaatine uygun kurabilenlerin kazanacağı bir satranç oyunudur,
  - Ticari entegrasyon zorunluluğu ülkesel milli devlet egemenliğinin üstünde olduğundan, menfaatin yerini dünya kuralına uyumun olacağı bir boyun eğiştir,
  - Ulusal hukuk ve mevzuatın yerini uluslararası kurallara uyumunu gerektiren bir tür milli egemenlik devredilmiştir,
  - Az gelişmiş ülkelerin tarıma desteklerini yasaklayan, kredi faizlerini artıran bir yaptırım gücüdür,
  - Devlet yatırımlarını, alım ve satımlarını Dünya Ticaret Örgütü'nün (**WTO**) iznine tabi kılan güçler üstü bir planlayıcıdır. **GATT**, 15 Nisan 1994'de Marakeş şartı ve Nihai Senet'in imzalanmasıyla geçici statüsünü kaybetmiş ve yetkilerini daha da genişleterek yerini Dünya Ticaret Örgütüne bırakmıştır.
- Bütün bu sayılanların dışında örnekleri ve kuralları daha detaylandırmak olasıdır. Ancak, tarıma doğrudan etkisi açısından belirtilenler incelendiğinde, uyum iyi sağlanamadığı takdirde:
- Çiftçiye zararlı olabileceği,
  - Tarımda yatırımları daha da azaltacağı, dolayısıyla çiftçi nüfusunun, işsizler nüfusunu geçebileceği,
  - Tarımsal gelişmesini tamamlayamayan bir ülke olarak, gelir dağılımının %300'lere varan adaletsiz bir çizelgede oturduğu Türkiye'mizde, iç dengelerin ve sosyal hayatın iyice çökebileceği,
  - Zenginlerin daha zengin, fakir ulusların daha da fakirleşeceği "uçlar" düzenine tüm dünyanın birlikte gireceği,
  - Tarımsal sübvansiyonların tarihe karışması ile desteklemenin kavram değişikliğine uğrayacağı,
  - Teknoloji, bilgi aktarımı, yenileme, teşviklerin devlet eliyle yapılmasının durması nedeniyle, sadece bireyin gayreti ile bu hedefe ulaşılabileceğinden geliştirici, planlayıcı, teşvik edici resmi politikaların iflas edeceği,
  - Gümrük daraltma ve ulusal uygulamalar ile teknik engellerin geçerliliği kalmayacağından ithalatın ivme kazanacağı,
- Yeni Dünya Düzeninde bu global ticari entegrasyonun ilk etapta görülen dezavantajlarıdır. Bu aşamada belirtilen olumsuzlukların aşılmasında **WTO** 'nun ve **MAI** antlaşmalarının özellikle tarımsal açıdan çok hassasiyetle takibi-

ni,düzeni lehimize geliştirecek önlemlerin titizlikle tespiti ve uygulama aşamasında pazarlıklara hazırlıklı olmak gereği vardır.

Ülkemizde tarım temel sektördür; **GSMH**'nin % 16.9'u halen tarımdan, ihracatın doğrudan tarım ürününden sağlananda %12'sinin, tarımsal girdi kullanıcıları ile % 45'i bulduğu, yaklaşık nüfusun büyük diliminin istihdam konusu olduğu düşünüldüğünde ekonominin belkemiğinin tarım olduğu görülecektir. İşte bu nedenlerle, 2001 yılından itibaren yeni dünya düzeninin uygulanması ile tarım en fazla tedbir alınması gereken sektör olma özelliğini göstermektedir.

Ülkemiz, bugüne kadar tarımda desteklemeyi devletin parasal müdahalesi olarak algılamıştır, üretici kuruluşların doğrudan meselelerine sahip çıkmalarını örgütleyememiştir, fiyat politikaları ve girdi destekleri ile gelişmenin halledileceğine inanmıştır.Buğdaya dünya fiyatı üstünde bedel ödenir ise çiftçi daha az buğday satarak traktör alabilir, böylece refahı artar ve tarımın girdileri de desteklenir gibi; sosyo-ekonominin hiçbir kuralına uymayan popülist yaklaşımlarla ucuz siyaset yapanların elinde kalmıştır.

21. yüzyıl tarım ürünleri açısından kurtlar sofrasından bir lokma kapmak kadar zor şartlarda gelmektedir; meslekten gelen, yeni dünya düzenine ayak uydurabilecek, örgütlenmeyi öne çıkaran, verimi artıran, kendini öne çıkarmaktan ziyade Türk tarımını düzene adapte ederek çiftçi gelirini rasyonalite ile artıran politikaları uygulayabileceklerin asrı olacaktır. Devir,vasat düşünebilen, vasatın altındaki işçilik bilgisi sahiplerinin direksiyonda oturacağı devir değildir artık.

Üretilen her mal ve hizmetin üç kaynaktan oluştuğu görülür; tarım, sanayi ve hizmet sektörü. Ancak bu üç sektör aralıksız birbirinden girdi ve çıktı almaktadır.Özellikle tarım tamamen sanayi desteğinde üretilebilen ve çıktılarının % 60'ını sanayinin işlediği bir sektördür.

Ülkemizin yaklaşık 4.300 bin civarında tarımsal işletmesi vardır, bu işletmelerin %70'i toprağı 40 da' dan daha az küçük ve cüce işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmelerden elde edilen **GSYİH** genel hasılatın %15'ini oluşturmaktadır.Tarımsal üretime çok müsait olan ülkemizde dört milyonu aşmış tarım işletmesinin ekonomideki payının yaklaşık 1/6 civarında kalması düşündürücüdür.

Tarımımızın, tarım ürünü ve dayalı sanayilerin üretimleri, ithalata rağmen halen ihracatçı hüviyeti kaybolmamıştır; ancak 1990-1998 arasında yıllık ortalama büyüme hızı % 05 civarında görülmekte, aynı dönemde yıllık nüfus artışı tarımsal büyüme hızının üç katı civarındadır.

Tablo 1. Gayri Safi Milli Hasıla (Cari Üretici Fiyatlarıyla)

İktisadi Faaliyet Kolları	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	1995	1997	1998	1995	1997	1998	1997	1998
1.TARIM	2,489,774	4,170,001	8,974,885	16.6	14.2	16.9	67.5	114.6
A. Çiftçilik	2,333,310	3,936,815	8,519,016	15.6	13.4	16.1	68.2	116.9
B. Ormancılık	82,853	112,092	220,757	0.6	0.4	0.4	35.3	96.9
C. Balıkçılık	72,610	131,094	208,112	0.5		0.4	80.5	58.7
2.SANAYİİ	3,716,528	7,293,186	11,958,801	24.8	24.8	22.6	96.2	64.0
A. Madencilik	183,080	336,889	551,772	1.2	1.1	1.0	84.0	63.8
B. İmalat Sanayi	3,123,034	6,218,627	10,128,256	20.9	21.2	19.1	99.1	62.9
C. Elektrik, Gaz, Su	410,415	737,669	1,278,773	2.7	2.5	2.4	79.7	73.4
3.İNŞAAT SANAYİİ	857,762	1,743,240	3,057,577	5.7	5.9	5.8	103.2	75.4
4.TİCARET	3,022,315	5,985,402	10,352,369	20.2	20.4	19.5	98.0	73.0
A. Toptan ve Perakende Ticaret	2,538,824	4,951,026	8,503,007	17.0	16.8	16.0	95.0	71.7
B. Otel, Lokanta Hizmetleri	483,491	1,034,377	1,849,362	3.2	3.5	3.5	113.9	78.8
5.ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	1,941,574	4,018,613	7,181,691	13.0	13.7	13.5	107.0	78.7
6.MALİ KURULUŞLAR	732,340	1,474,426	3,191,373	4.9	5.0	6.0	101.3	116.4
7.KONUT SAHİPLİĞİ	442,935	850,332	1,670,981	3.0	2.9	3.2	92.0	96.5
8.SERBEST MES.VE HİZMETL	554,080	1,067,451	1,939,228	3.7	3.6	3.7	92.7	81.7

Kaynak: DİE

Tablo 2. Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları (Cari Üretici Fiyatlarıyla -%)

Sektörler	1990	1995	1998
Tarım	15.2	15.7	17.3
Sanayi	25.9	26.3	23.2
Hizmetler	58.9	58.0	59.5

Kaynak: DİE

İslah edici köklü önlemler alınmamakta, yine aynı dönemler içinde genel teşvikler içinde tarımın payının % 1,5'lerden % 03,5'lere düştüğü görülmektedir. Tarıma dayalı sanayilerde ise bu teşviklerin % 8'lerden %2'lere gerilediği gözlenmektedir (tekstil hariç).

2. TARIMSALGİRDİ ÜRETEEN SANAYİLER

Tarımsal üretim, bir anlamda uygun doğa koşullarının yanısıra, uygun girdi kullanımı demektir. Birim alandan yüksek verim alabilmek için girdi kullanımı şarttır. Girdiler tamamen sanayi ürünü olup biyolojik güç olarak tanımlanan tohum, fide, fidan, çelik, doku kültürü gibi girdiler dahi sanayi eşliğinde üretilebilmektedir.

2.1. Gübre

Ülke ekonomisinde çok büyük yer tutan gübre, tarım girdileri içinde en önemli ekonomik üretim faktörünü oluşturmaktadır. Dış kaynaklı girdi olduğundan fiyatı dövizle bağlı olarak artmakta, ayrıca sübvansiyon edilerek siyasal bir enstrüman olarak ta kullanılabilir. Özellikle 1974 petrol krizinden sonra sübvansiyon yapılarak çiftçinin ağızına bir parmak bal çalmanın vasıtası olduğu, bu katkının bilimsellikten uzak aşırı kullanımının da bir teşvikçisi olduğu gözlenmiştir. Gübre fiyatları 1986'da Bakanlar Kurulu kararı ile destekleme ödemesine tabi olmuş, 1994'te KDV uygulaması ile ayarlanarak yapılmış, 1997'den sonra kg/TL olarak uygulanmış olup, halen de sürdürülmektedir.

Ülkemizde gübre üretimi, kamu ve özel olmak üzere 7 kuruluş tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu tesislerin kapasite kullanım oranları 1990'da % 75 iken bazı yıllarda % 45'lere dahi düşebilmiştir. Son on yılın ortalamasına göre, tahıllarda toplam gübrenin % 55'i, baklagillerde % 7'si, endüstri bitkilerinde % 20'si, meyvelerde % 11'i, sebzelerde % 6'sı, yem bitkilerinde de % 1'i kullanılmaktadır. Üretim miktarı ve tüketim son yirmi yılda değişiklik göstermemiş 1,9 milyon tonda sabit kalma eğilimine girmiştir.

Gübre kullanımında her ne kadar dünyada yoğun tarım yapan ülkelerin düzeyine çıkılamasa da, yaklaşık dünya ortalamasına ulaşılmıştır. Yoğun tarım

yapılan ülkelerdeki biyolojik gücün, sulama hizmetlerinin, mekanizasyonun ne kadar geliştiği göz önüne alınırsa, bizim o ülkeler kadar yüksek oranda gübre kullanmamıza gerek olmadığı ortaya çıkacaktır. Ham maddesi ithal olduğu gibi bazan ithal edilmekte, fabrikalar tam kapasitede çalışmamaktadır. Gübre sübvansiyonu hususunda, politik korkunun tarımsal can çekişmeye faydası yoktur, diyerek basiretle, her yönü ile cesur, yeni gübre politikaları üretme zamanının geçmekte olduğunun farkına varılmalıdır.

Daha önceki yıllarda sorun yaratan Kamu eli ile dağıtım modelinden vazgeçilmiş, 1986 yılından itibaren temini ve dağıtımında özel kesimde yer alarak, mekanizmada bir rahatlık sağlanmıştır.

2.2. Tarım İlaçları

Gübre kadar önemli bir girdi olan tarım ilaçlarının, iki taraflı bir kesici olduğu, çevre faaliyetlerinin ve bilincinin artması ve ithalatçı ülkelerin kimyasal kalıntı kontrolüne ağırlık vermesiyle, 1985 yılına kadar devamlı artış gösteren, tüketimde bir duraksama gözlenmiştir.

Tarım ilaçları, çok kısa sürede büyük değişiklikler yaşayan bir üretim dalıdır; giderek ağırlığı daha az, etkin maddesi daha yüksek üretimler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca verim artırıcı bazı hormonal preparatlarla, bileşimleri bu alandaki değişiklikleri ve kullanım miktarlarını takip edilemez kadar baş döndürücü hale getirmektedir.

Ülkemiz florası, zararlıların üremesine müsaittir, ayrıca gerekli temizlik düzenlemelerine dikkat edilmediğinden, kışlakları da adeta çiftçi eliyle hazırlanmaktadır. Tarımsal savaşta kullanılan ilaç kadar zamanlamanın önemi vardır. Üretici ilaç atılsın ister, zararlının evresini önemsemez, larva safhasının ilacını kelebeğe atmanın hiçbir yararı olmayacağını bazen göz ardı edebilmektedir. İklim şartları da iyi takip edilmelidir. En önemlisi, kimyasal toksik madde olan ilacın hasatta ve üründe hiç bulunmaması gereğini insani bir bilinç olarak oturma gereği vardır. Kaldı ki Türk ürünlerinin dış pazarlarda bu bilinçsizlik büyük dezavantajı olmaktadır.

Ülkemiz politik tarım ilacı savaşları komedisini yaşamaktadır; her yıl yöre millet vekilleri, güçlerini kaldırdıkları mücadele uçakları ile ölçmekte ve bu ucuz, zararlı politikaya devam etmektedirler. Süne mücadelesinde Tarım mühendisleri ve Bakanlık dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan bu güç gösterisinin zorluğunu yaşamakta, ne yazık ki bilimin ve insanîyetin gücü her defasında popülizme yenilmektedir. Akla gelen trajikomik olsa da, acaba bir kararname çıkararak siyasilerin ulusal tarım savaş programlarına karışmasının, böyle zararlı tekliflerle Bakanlığı zora sokmasının kesinlikle yasaklanmasını öngörürse, füzuli masrafın, başta insan her tür canlıının zehirlenmesinin önlenmesi sağlanabilir mi?

Öte yandan, dünyada ücretsiz ulusal ilaçlama yapılmazken, ülkemizde ücretsiz ilaçlama, bölgeye devletten para kapmak biçiminde yorumlanmaktadır.

Eğer ilaçlama ücrete tabi kılınır ise, bu büyük çarpıklık düzelebileceği gibi, ülkenin mücadeleden yararlanmayan birey ve sektörlerinden izinsiz alınan kaynakları da önlenebileceğinden, üstünde durulması gereken bir uygulama tarzı olacaktır.

Hammaddesi, karışım formülleri, ticari sunum şekilleri tamamen dış kaynaklı olan bu dalda yapının çok karışık olduğu görülmekte, dağıtım şirketleri ve üretim rakamlarını tespit etmekte hata yapılabilmektedir. Bununla beraber ana iş kolu olarak 240 dolayında firmanın bulunduğu, yaklaşık % 85'inin yurt içinde hazırlandığı (hammadde % 100'e yakın ithal) ve **TEFE** değerlerine oranla fiyatı son on yılda en fazla artan emtia arasında olduğu görülmektedir. Ayrıca çiftçi tarafından da bazı tarım ilaçlarının özel yollarla doğrudan yurt dışından sağlandığı da bilinmektedir. Halen ülkemizde son on yılın ortalamasına göre 32 bin ton/yıl tarım savaş ilacı kullanıldığı görülmektedir. 1980 yılından günümüze kadar kullanımında fazla artış olmadığı da bilinmektedir.

2.3. Mekanizasyon

Tarımda, dünyada teknoloji uygulaması mekanizasyonla başlamıştır. Ülkemizde

1950'li yıllarda traktöre ilgi yoğunlaşmış, o yıllarda 1000 olan traktör sayısı 1960'da 40 binlere ulaşmıştır. İlk fabrika 1955 yılında montaj sanayi olarak başlamış, giderek 14 firmaya ulaşmıştır. Kapanan 4 tesisten sonra geriye kalanların 100 bin civarında kapa-siteleri mevcut olmasına rağmen, 1990'larda 40 bin civarında, 1995'te 45 bin, 1998'de 52.500 traktör ürettikleri göz önüne alınırsa, kapasite kullanım oranının % 50 dolayında olduğu varsayılabilir. Ülkemizde halen yaklaşık 850 bin traktör vardır. Kuşkusuz ki traktör, mekanizasyonda önemli bir öge olmakla beraber, tarım iş makineleri de büyük önemi haizdir. Tarımsal ekipman da traktör sayısına göre yetersiz kalmaktadır.

Ülkemizde halen 1.3 kw/ha olan traktör varlığı, AB'de 4.9 kw/ha, biçer-döverde AB'nin 1/12'si, dünya ortalamasında bir traktöre 10 farklı iş makinesi düşerken, ülkemizde 6 civarında kalmaktadır. Buradan çıkan sonuç, ülkemizde halen traktörün çiftçimiz açısından malzeme taşıyıcı ve binek aracı ikamesi olmaktan çıkamadığıdır. 1980'li yıllardan sonra 8 bin/yıl ihracat görülmüş, ancak 1986'lardan itibaren sıfırlanmıştır.

2.4. Biyolojik Güç

Bilgi çağının en yoğun uğraşlarından birini teşkil eden biyolojik güç, tarımın olmazsa olmazlarından biridir. Teknolojinin tutuculuğu olamaz, evrenseldir; ancak, adaptasyon çalışması zorunludur; zira, en mükemmel biyolojik güç bile koşullara uyum sağlamak zorundadır. 1980'li yıllarda özel kesimin de tohumculukta söz sahibi kılınması, 1986 yılında yasalaşmış, ayrıca tohumculukta daha liberal bir bakış açısına yönelinmiştir. Uyum çalışmaları yapılmamaktadır. Bugün doğrudan iştiğal konusu olmasa da, 60'ın üstünde firma ithalatçı hü-

viyetindedir. Ciddi manada Çukurova'da 1, Marmara'da 2, Dikili'de 1 firmanın kapsamlı ıslah ve uyum çalışması yaptığı gözlenmektedir. Diğerleri doğrudan ticaretini yapmakla yetinmektedir. Halen patates, soya, düşük te olsa ayçiçeği, mısır ve yem bitkilerinde ithal tohum kullanılmaktadır. Pamuk tohumunda Türkiye'nin başarılı olduğu söylenebilir. Hibrid mısır, ayçiçeğinde, nohutta, bazı yem bitkilerinde ihracatımız mevcuttur. Ülkemizin tohumculuk konusunda çalışmaya, yapılan çalışmaları uygulamaya geçirilmesine acilen ihtiyacı vardır. Devlet eli ile yapılan araştırmalar oldukça başarılıdır, ancak uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Devlet tohum ıslahı yapmalı mıdır? Bu soru da tartışmaya açmalıdır.

2.5. Sulama

Bugün topraklarımızın % 20'si ancak sulanabilmektedir. Oysa, Anadolu toprakları Milattan bin yıl önce sulanmaya başlanmıştır. Girdi kullanımının başladığı 1950'li yıllardan sonra, **DSİ** ve **TOPRAKSU** eliyle tarımsal sulama ivme kazanarak günümüze kadar sürmüştür ve 4 milyon hektar civarında sulanır alana ulaşılmıştır. Türkiye'miz, öyle zannedildiği kadar su zengini değildir, yarıkurak iklime sahiptir. İçilebilir nitelikteki iyi su ve maden suları açısından oldukça zengindir. Orta yağış alması, çok engebeli ve yüksek bir plato oluşu, tarımsal açıdan sulama hizmetini ve yatırımlarını gerektirmektedir. Bugün en önde gelen tarım bölgemiz olan Ege, susuzlukla karşı karşıyadır, hiçbir bölge tarımsal sulama açısından bu kadar ihmale uğramamış ve çeyrek yüzyıldır kayda değer sulama hizmeti almamıştır. İklim faktörlerinin iyi gitmediği yıllarda açlıkla başbaşa kalınacağı aşikardır.

En büyük tarımsal servetimiz diyebileceğimiz GAP, Türk insanının bir kuşağının ömrünü, servetini almış, tarımsal yatırımların en büyük dilimini teşkil etmiştir. GAP dünyanın 8. Harikası diye de vasıflandırılmaktadır. Türkün sabrının, işçiliğinin, mühendisliğinin, ekonomik fedakarlığının simgesidir; ulusal gururumuzdur. Enerji üretimine yönelik bölümünün büyük dilimi tamamlanmış, ancak ana hedef olan tarımsal sulamanın en iyimser bakışla halen ¼'ü ancak gerçekleştirilebilmiştir.

Kanımızca, hükümetlerimiz tarımsal sulamaya gereken önemi vermemektedir. Yapısı gereği % 90 kamu yatırımı olması nedeniyle, fertlerin yapabileceği pek bir şey de yoktur. Oysa tarımda sulama, en az gübreleme kadar önemlidir. % 40'lara varan gübre desteği yerine, gübrenin fonksiyonunu % 35'ler dolayında artıran sulamaya bu katkı kaydırılırsa, daha temiz bir dünya ve daha karlı bir verim elde edilebileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bilim çevreleri ve ilgili kamu görevlilerinin, üstünde pek durulmayan ama ileride faturasının çok ağır ödeneceği bu ihmalin doğurabileceği felaketlerin baskısını yapmalarının yeri ve zamanı gelip de geçtiğini hükümetlere hatırlatmalarının meslek borcu olduğunu belirtmekte yarar vardır.

2.6. Yem

Hayvansal üretimin, tarımsal üretimin en önemli koludur, ayrıca bitkisel üretim-den aldığı girdi nedeniyle, tarımı iki yönlü etkilemektedir. Kaba bir deyişle, dünyada hayvancılıkta ilerlemiş ülkelere oranla süt ve ürünlerinde 1/3, et üretiminde ¼ oranında verim elde edilebilen ülkemizde, durumunun acil ele alınması gereği vardır. Yapılan bazı hesaplamalara göre, büyük+küçük baş olarak 60 milyonun üstünde hayvan varlığına sahip ülkemizin, 2001 yılından itibaren 2,4 milyar \$ hayvansal ürün ithal zorunluluğu doğacaktır.

Halen ülkemizde tarımda asgari ücret AB ortalamasının beşte biri kadar, yani % 80'in altında, kırmızı et ve süt ürünleri fiyatlarında ise %2,5 dolayında altında; beyaz ette ise % 05 dolayında üsttedir (aynı da denebilir). Bu verilerle, Türk insanının hayvansal ürün satın alabilme gücü ortadadır. AB, bu oranları, yüksek verimin yanı sıra, (DTÖ'nün ihracat subvansiyonlarını azaltmasına rağmen) çiftçilere yapılan özel yardımlarla destek olmasıyla ulaşmaktadır. AB'de fiyatlar giderek düşerken, ülkemizde bu yapıyla giderek yükselecek, gerek insanımızı besleme mecburiyetimiz, gerekse Avrupa Birliği ile giderek artacak ekonomik bütünleşmede tavizler nedeniyle, ithalat daha da artarak hayvancılığımız yok olma çizgisine girecektir.

Ülkemizde koruma tarifeleri düşüktür; tereyağında AB % 160 koruma uygularken bu, ülkemizde % 50 dolayındadır. Ülkemizde tereyağı üretimindeki sütte çiftçinin eline daha az para geçmektedir, ama fiyat AB'dekinin üstündedir, bu sütte üre-timi için de böyledir. Ya geri teknolojiden, ya süt toplama sisteminin yetersizliğinden, fazla kar hedefli fiyat uygulamasından ya da tümünden birden kaynaklanabilir. Mevzuata ve tetkiksizliğe dayanan bu sorunların yanında, en önemli sorun olarak, yetersiz ve pahalı yem ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizin 23.7 milyon ha olan tarım topraklarının 3.3 milyon hektarında sebze, meyve, bağ ve zeytinlik, 20 mil ha'da tarla bitkileri yetiştirilmektedir. Yem bitkilerinin tarla tarımı içindeki yeri ise 590 ha ile % 3 dolayında kalmaktadır. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde bu oranın % 25'lerin üstünde olduğu gözlenmektedir.

Önemli bir kaba yem kaynağı olan çayır ve meralarımız, FAO kaynaklarına göre 1996 yılı itibarı ile 12,4 milyon ha olarak görülmektedir. Ulusal kaynaklarımız ise 24 milyon ha olarak bildirmektedir. 1980'li yıllarda meralarımızda bitki ile kaplı alanlar Türkiye genelinde %30 dolayında iken, 1990'lı yıllarda ise %20'nin altına düştüğü, kalan % 80 gibi büyük bir dilimin erozyona açık çıplak alanlar olduğu görülür. Erken ve, kontrolsüz, kapasite üstünde otlatma durdurulmazsa, bu oranlar daha da düşecektir.

Mera kanunu çıkmıştır, kaynak yoktur, önlemler alınamamaktadır, takip edilememektedir. Kağıt üstünde kalan bu yasa, siyasi böhürlenme vasıtası yapılmıştır. Kaynağı temin etmeden, örgütlenmeyi oluşturmadan, yasayı çıkartan, hayvancılık adına sorgulanmalıdır. Tarım doğrudan insan canıdır, bilinçsiz gös-

terişçilere bırakılmayacak kadar mübarek ve ciddi bir sektördür. Mera kanununun bir an önce uygulamalı olarak yaşama geçirilmesi üstünde önemle durulmalıdır.

AB hayvancılığının belkemiğini oluşturan endüstriyel yem, yoğun hayvancılığın can damarıdır. Karma yem sanayiinin 1994 yılında tamamı özelleştirilmiştir. 1997 yılı itibari ile 370 dolayında yem fabrikası mevcut olup 4.5 milyon ton/yıl üretim yapmak-tadır. Bu tesislerin tamamı 10 milyon ton/yıl üretim kapasitesinde olmalarına rağmen, imalat sanayiinde en düşük kapasite kullanımına sahiptir ve %47 dolayında kalmak-tadır. Aynı tesislerin 1990 yılında 271 adet olduğu, üretimlerinin 4 milyon ton civarında ve kapasite kullanım oranlarının da % 76 olduğu görülmektedir.

3. TARIMSAL ÜRÜNLERİ İŞLEYEN SANAYİLER

Türk sanayinin % 60'ı tarımsal ürünü doğrudan ya da girdi olarak kullanan sanayilerdir. Boylama, tasnif ve paketlenme yapanları da enerjiye dayalı işlem gördük-lerinden ve yaş meyve-sebze de aynı şekilde olduğundan, son yıllarda gıda sanayiinin içinde incelenmektedir ⁽¹⁾.

3.1. Gıda Sanayi

Dünyada giderek artan açlık, gıda maddelerinin önemini ortaya çıkarırken, diğer yandan gelişen ve zenginleşen ülkeler insanların, sağlıklı ve uzun yaşama istemi ile sağlıklı gıda maddelerinin önemi artmakta, sağlıklı olduğu iddia edilen gıdalar için büyük paralar harcanmaktadır. Sağlıklı beslenme için özel araştırma enstitüleri kurulmakta, büyük sanayi yatırımları yapılmakta ve biyotarımsal üretimi için yeni tarım alanları ayrılmaktadır. İşin ilginç tarafı, bir yanda gelir azaldığında açlık tehdidiyle gıdalara verilen önem artarken, diğer tarafta gelir arttığında sağlıklı ve uzun yaşama arzusuyla gıdalara verilen önem yine artmaktadır.

Dünyanın hızla artan nüfusu karşısında nispi olarak azalan ve gelişen medeniyetin hunharca kullandığı topraklar, hatta denizler, 2000'li yıllarda insanlığı kara kara düşünmeye, bu konuda önemli tedbirler almaya sevk etmektedir. Gıda üretimi, 2000'li yılların en güncel konusu olan çevreyi, çevre de gıda üretimini doğrudan doğruya ve bazen olumlu yönde, bazen da olumsuz yönde etkilemektedir. Gıdaların üretiminde de sürdürülebilir kalkınma modelli üretimlere ağırlık verilmesi çalışmaları hızlanmıştır.

---

¹⁾ Şarap hariç-içki, tütün, dericilik ve ürünleri, tekstil imalat sanayi içinde incelenmekte, tarımdan girdi alan ancak doğrudan tarıma dayalı sanayiler içinde değerlendirilmemektedir. AB'de de tütün ve tarım-sal liflere dayalı sanayiler hammadde açısından bazı evrelerinde tarım içinde, ancak üretimin büyük safhasında tarım dışında tutulduğundan, burada da aynı yol izlenerek bu bildiride yer verilmemiştir.

Gıda Sanayi ve Tarım sektörü en fazla eleman çalıştıran, emek yoğun bir sektördür. Gıda üreten dallar, istihdamı beslemesi bakımından da önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde gelirin üçte ikisi gıda harcamalarına gitmektedir. Ülkemizde ise son 10 yılda bu oranın altına inilebilmiştir. Halen, gelirin kırsal kesimde yarısı, kentte üçte biri gıda ürünlerine harcanmaktadır. İşte bu nedenle, toplumun farklı gelir seviyelerine sahip kitleleri arasındaki sosyal barışın sağlanmasında, gıda maddelerinin adil paylaşımı büyük önem arz etmektedir.

Kırsal kesimde yaşayan insanımızın yaşam tarzı ve beslenme alışkanlıkları da değişmektedir. Yakın zamana kadar kendi elleriyle yaptığı ekmeği, salçayı, tarhanayı artık bakkaldan almakta, ithal et yemektir. Kapalı ekonomiler terk edilmiş, gıda ürünlerinin pazarı, tüm nüfusumuza hizmet verir hale gelmiştir.

Hayatın maddi değerlendirilmesi yapıldığında, kabaca bir yarısının gıda ürünleri olduğu, diğer yarısının ise eğitimden kültüre; menkul değerlerden gayri menkule; imalat sanayiinden ağır sanayie, alt yapıya kadar diğerlerinin hepsi olduğu sonucu çıkarılabilir. Dünyada gıda ürünlerinin önemi ve gıda ürünlerine ilgi giderek artmaktadır.

Türk gıda sanayi, her türlü hatalı politikalara tuta önü gelişmelere açık, her an ateşlenebilecek bir tarım gücünün desteğinde, teknolojik ve bilimsel altyapıya ulaşmış, uluslararası pazarlama organizasyonlarına hazır, iyi sayılabilecek bir noktaya gelmesine rağmen, Türk sanayicisi gıda sektörüne yatırım yapmayı riskli bulmaktadır. Zira düşük kar marjı ile çalışmakta, doğaya dayalı bir üretim modelinden hammadde almakta, yıllık mevzuat uygulamalarından çok fazla etkilenmekte, yasaların, medyanın ve kamu yararına derneklerin baskısı ve kritikleri altında çalışmakta, bozulur olma özelliği ile zamana karşı savaş esasına dayalı riskleri bulunmakta; zarar eden ve kapanan tesisler kötü örnek teşkil etmektedir. Devletin gıda yatırımcılarına moral veren önemli bir desteğinin olmaması ve tarıma dayalı gıda tesislerinin adeta ciddiye alınmaması müteşebbislerin cesaretini kırmaktadır.

Tablo 3. Gıda Sektöründeki Firmaların Yıllara Göre Sayısal Dağılımı

Alt sektörler	1984	1994	1998
Et Mamulleri	449	653	750
Süt ve Süt Mamulleri	2392	4317	4610
Meyve ve Sebze İşi	2850	3952	4000
Su Ürünleri	14	29	33
Un ve Unlu Mamuller	8874	13388	14400
Bitkisel Yağlı Mamuller	971	1051	1120
Şekerli Mamuller	675	974	1060
Meşrubat	130	161	200
Tasnif Dışı Gıdalar	459	751	810
TOPLAM	16804	25276	26983

Kaynak: Gıda Envanteri (1998 Kesinleşmemiş verilerden derlenmiştir).

Teşviklerin azalması, mevzuat gibi nedenlerin de etkisi ile firma sayısındaki artış hızı 1980 yılından yavaşlamış, ancak katma değer daha fazla olduğu, yüksek teknolojilerin kullanıldığı, kapasiteyi yükselterek verimliliği artıran, dolayısıyla maliyetleri düşüren sistemlere geçilmiş, dondurulmuş gıdalar, diyet ürünler, ekstruderle üretilen ürünler, kaliteli peynirler, su ürünleri işletmeciliği gibi, gelişmiş ülkelerin taleplerine uyan üretimler hız kazanmıştır.

Bugün 27 bin dolayındaki gıda birimleri incelendiğinde, 250 adedinin AR-GE üniteleri kurulmuş, yüksek düzeyde kalite kontrolü yapabilen, ISO 9000 serisi normlara uyan bir yapıya sahip, batıdakilere rakip düzeyde, ölçek açısından dünyadaki gıda kurumları arasında yer alabilecek gelişmişlikte olduğu görülmektedir. Bunlardan 500'ünün modern teknolojiyi kullandığı, dünya normlarına uygun üretim yapabildiği ve ihracatta yer aldığı, izleyen 2500'ünün modern teknolojiye ve dünya normlarına uya-bilme noktasına yaklaşmıştır. Geri kalanları ise imalathane niteliğinde olup, daha çok iç pazara yönelik ve üretimdeki payları %30'lar dolayında olan kuruluşlardır.

Yasal uygulamanın önemli bir zaafı da, hala ambalajsız, etiketsiz, üretim yeri, yılı belli olmayan malların piyasada bulunabilmesidir. Her türlü yasal düzenlemenin bulunmasına ve son 20-25 yılda ambalajsız ürünlerle mücadele edilmesine rağmen, üreticisi belli olmayan gıda ürünlerinin, toplam gıda tüketiminin ancak % 38'ine kadar düşürebildiği saptanmıştır. Ambalajlı gıda üretim ve tüketimi de önemli bir konudur.

1980'li yılların başında sanayinin % 65'ini imalat sanayi oluşturur iken, 1998' de bu oran % 80'leri bulmuştur. Gene aynı periyotta, imalat sanayi içinde gıda sanayi ortalama % 24'lerde (max. % 30) seyretmiştir. Başka bir bakış açısıyla, sanayi sektörü son 20 yıl içinde % 22'lerden % 78'lere doğru büyümüş, sanayi sektörü içinde imalat sektörü de hızla büyümüş, ancak imalat sanayi içinde gıda sanayi oransal durumunu muhafaza etmiş, ek bir pay almamıştır. 1960'lı yıllarda ihracatın % 20'sini oluşturan sanayi ürünleri, 20 yıl içerisinde % 80'lere ulaşmış, gıda sanayi de bu periyotta genel ihracatın ortalama % 10'ları dolayında (en çok % 14, en az % 8) kalmıştır.

Türkiye, halen doğrudan gıda sanayi ihracatçısı durumundadır. Ülkemizde yeterli miktarda yetişmeyen bitkisel yağ, pirinç, et, tereyağı, süttozu ile lüks tüketim ve turizm açısından önem arz eden tropik ürünler başta olmak üzere, çeşitli gıda ürünleri ithalatı yılda 3 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak, son 10 yılın ortalamasında gıda ürünleri ihracatı, gıda ürünleri ithalatının 400 milyon dolar kadar üzerinde gerçekleşmiştir. Desteklenmemesine, hatta bazen kösteğe varan hatalı politikalara rağmen, gıda ürünleri gelişimini sürdürerek Türk ekonomisinin dinamiğini teşkil etmiştir. Bugün endüstriyel et üretiminin en az % 80'i ithal et ile yapılmakta, boş ahırların sahibi çiftçiler ithal et yemektirler. Kişi başına et üretimi AB ortalamasının üçte biri kadardır. Her şeyin ötesinde, ülke sağlığı için büyük tehlike arz eden bu eksikliği ivedi önlem alınmalıdır.

Hayvancılığın daha başarılı olabildiği süt sektöründe ilerleme sağlanabilmişse de hala sığır cinslerinin temininde, ıslahta dışa bağımlılık sürmektedir. Tavukçuluktaki gen ithalinde de aynı dışa bağımlılık devam etmekte ise de; sözleşmeli çiftçiliğin örnek sayılabilecek uygulamaları tavukçulukta sevindirici sonuçlara neden olmaktadır. Hindi etinde son yıllarda büyük ilerleme kaydedilmektedir. Zaman zaman çevresel tartışmalara sebep olan çiftlik balıkçılığı gelişmekte; tavşancılık, devekuşu gibi çalışmalar birer fantaziden ileriye geçmektedir.

Bu dalda her ürünün çözüm bekleyen sorunları birbirinden çok farklıdır. Her ürünün dünya pazarlarındaki rekabet gücünü artırmak için, analizleri ayrı ayrı yapmak gerekmektedir. Hem o ürünün özelliklerini, hem dünya koşullarını hem de ülkemizin, ülke topraklarımızın olanaklarını iyi bilmek şarttır. Örneğin makarna sektörünün gereksinimi olan buğdayın yurt içinden sağlanması zorunlu kılınır ise, hem makarnalarımızın dünya pazarlarında şansı kalmayacak hem de ithal makarna karşısında iç pazarda rekabet gücünü kaybedecektir.

Öncelikle gıda sanayi maliyetlerinin % 55'ini doğrudan, kalitede ise tamamını etkileyen hammadde girdisinin kaynağı olan sektörü ele alarak, sorunun en büyük bölümüne çözüm bulmak gerekir. Türk gıda sektörü, geldiği noktada her ülke ve grupla rekabet edecek güce ulaşmıştır. Ziraat Bankası kanalıyla verilen tarımsal krediler, son yıllarda tarımın gelişmesinden ziyade, yine popülist politikalarla çiftçiye maddi imkan sağlama amacına yönelmiştir. Yani sağlanan kaynaklarla tarımın gelişmesi değil, çiftçinin nefes alması, daha da doğrusu siyasi oy desteği hedeflenmektedir. İş o kadar çığırından çıkmıştır ki, artık çiftçi zirai kredilerin geriye ödenmesi zorunluluğunu unutmak üzeredir.

Ülkemizde Tarım Satış Kooperatifleri ile tarım politikaları ayrı bakanlıkların bünyesinde bulunmaktadır. Kooperatif Birlikleri siyasal araç olarak kullanılmaktadır. Kanımızca Devlet bankaları ve Birlikler, Türk ekonomisinde adam kayırmancının, siyaset eli ile ödün vermenin iki büyük vasıtası ve handikapı olarak durmaktadır.

3.2. Yeni Yüzyıla Doğru

Uzay teknolojisi, Gen Teknolojisi, Biyoteknoloji, Bilgisayar Teknolojisi, Haber Çağı, Bilim Çağı, Globalleşme derken, gelişmenin her boyutuna ulaşarak 20. Yüzyılını tamamlayan yaşlı dünya 21. Yüzyıla gıda konusundaki kaygılarını çözmeden, hatta büyüterek girmektedir.

Gelişen ülkeler konunun önemini yarım asır önce fark ederek, üzerinde çalışmaya ve önlem almaya başlamışlardır. Önce Avrupa'nın sekiz ülkesi tarafından kurulan Ortak Pazar, dışarıdan bir ekonomik işbirliği teşkilatı gibi gözükse de, ana konusu tarım ürünleri ve dolayısıyla gıda sektörüdür. Aldıkları her kararda en fazla tarım ve gıda sektörünün etkisi görülür. Topladıkları fonun tamamına yakını tarım sektörünün gizli sübvansiyonunda kullanılır. Ortak gümrük mevzuatlarında en fazla tarım ve gıda sanayi ürünlerine duyarlıdırlar. Gıda

ürünleri girişlerini haftalık periyotlarla izleyerek, herhangi bir olumsuzlukta anında müdahale etmektedirler.

Ülkemizde bilinçsiz siyasetçilerin politik kaygılarla ve tarımı ayıplı sektör saydıkları 1980 sonrasındaki kayıp yılları esnasında, gelişmiş ülkeler 21.Yüzyıldaki gıda üretimi için gizli hazırlık içinde olmuşlardır. Tarıma her türlü desteği sağlamışlar ve şimdi de Birliğe alacakları ülkelere baskı yaparak, tarımı desteklememelerini şart koşmaktadırlar; bu, zenginler üretecek, yoksullar tüketecek demektir. Başta hayvansal ürünler olmak üzere, tarımsal ürünlerimizin ülkelerinde pazarlanmasını bir kabus gibi görmekte ve bu tehlikeye karşı her önlemi kural tanımadan alabilmektedirler.

Amerika, İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda gibi gelişmiş ülkeler çok ciddi bir canlı hayvan ve kırmızı et ihracatçısıdır. Sanayi ülkeleri artık hedeflerini tarımsal olanaklarını geliştirmeye yönlendirmişlerdir. Küçük tarım toprağı ile Hollanda'nın 20 milyar doları aşan hayvansal ürün ihracatı, verimsiz topraklarına rağmen tarımda otorite haline gelmiş İsrail'in tarım ve dayalı sanayilerde yaptığı aynı orandaki ihracatları çok ilginç örneklerdir.

Gıda ürünlerinde, tarımla sanayi arasında paylaşılan katma değer in ibresi hızla sanayiden tarıma doğru ilerlemektedir. Hala sanayinin payı büyük olsa bile, çok kısa bir süre içinde, muhtemelen 2000'li yılların başında ibre tarım tarafına dönmektedir. İşte bunu tespit eden gelişen ülkeler, o günün hazırlığı için dedir.

3.3. Tarım Ve Tarım Sanayiinin Son On Yıldaki Gelişimi

Koşulları nedeniyle Türkiye bir tarım ülkesidir, endüstrisi de girdi-çıkıtı olarak ağırlıklı tarıma dayalıdır. Son on yıldır tarıma girdi veren sanayi üretiminde bir değişiklik olmamıştır, tek tek ele alınan girdiler bölümünde, bu donukluğu izlemek mümkündür. Tarımsal üretimde de son on yıldır büyük artışlar olmamıştır, yıllara göre bazı ürünlerde çeşitli nedenlerle (en önemlisi de fiyat desteği) azalış-çoğalışlar gözlenmiş; ancak, toplam üretimde de bir kemikleşme başlamış olup, toplamda %5-8'lik bir artış olduğu varsayılabilir. Aynı dönemde genel nüfus % 18 civarında artarak, biraz daha az beslenen, ihracata sunulacak ürünü en az % 10 azaltan bir tüketim artışı ile karşılaşıldığı kabul edilebilir.

3.4. Tarım, Tarım-Sanayii Ve Sanayi Arasındaki Entegrasyon-Tarımdan Sağlanan Gelir Ve Tarıma Ayrılan Kaynak

- Tarım ve sanayi ilişkileri, üzerinde az çalışılan, kökten önlemler alın-mada başarısız olunan ve geç kalınmış büyük bir ihmaldir.
- Endüstriyel tarım ürünü türlerine geçilememiştir.
- Verim düşüklüğü nedeni ile tarımsal hammaddede ve tarım girdilerinde fiyatlar yüksek kalmaktadır.

- Sağlıklı ürün ve kalite sorunları yeterince çözümlenememektedir.
- Örgütlenme yoktur, var olan çok azı da ölü doğmuş bebek ya da doğum sonrası bakılamamış sağlıklı bireyler olmuşlardır. Devletçe ayrılacak olan 2 milyar \$ civarında bir kaynakla oluşturulacak **TARIM FONU**, bilgi akışının merkezi olabilecektir.
- Üniversite-Sanayi işbirliği bir fanteziden öteye gidememiş,sadece kağıt üstünde kalmıştır.
- Dünya teknolojik sorunları, artık gelişmiş toplumlarda Silikon Vadileri ile aşmaktadır. Ülkemizdeki son girişimler ümit vericidir ve Gebze örneği giderek daha verimli hale gelmektedir.
- Tarımsal nüfusun yeni kriterlere göre tespiti gerekir. Türkiye, meslek-siz işsizleri çiftçi varsayma sorununu mutlaka aşmalıdır.
- Kırsalda yaşayan herkes tarım nüfusuna dahil edilemez.Bugün 3 Metropoliten ve nüfusu 500 milyonu aşmış 8 il nüfusu toplanarak, buna nüfusu 50 bini geçmiş 50 il merkezi de eklenerek 28 milyon nüfus rakamına ulaşır, %15 işsiz nüfusunun 2/3'ünü de kentlerde varsayarak elde edilen yaklaşık 35 milyonu 64 milyondan çıkararak, nüfusun % 44-47'si tarımla uğraşır tekerlemesinden vazgeçilmelidir. Yıllardır bu dalda çiftçilik kriterleri bazında ciddi bir çalışma yapılmamıştır.
- Bir dalın meslek olabilmesi için, bireyin gelirinin bu iş kolundan elde edilmesi ve en az 200 iş günlük bir faaliyeti içermesi gerekmektedir. Türkiye'de tarımsal nüfusu tespit etmek için, geliri doğrudan tarımsal uğraştan gelen ve yılda en az 200 iş günü tarım yapan kişiler tespit edilerek gerçek rakam saptan-malı ve "tarımda nüfus azaltılmadıkça bu işler düzelmez" kolaycılığından vazgeçilmelidir.
- Çiftçilik bir meslek, köylülük bir yaşam biçimidir; kırsalda oturan herkes çiftçi değildir, mesleksizler, işsizler ve yılda 2 ay tarımda çalışanların sayısı bulunarak, kırsal nüfusundan çıkarılmalıdır. Görülecektir ki Türkiye'de tarım nüfusu, AB üyesi Portekiz ve İzlanda oranlarının (%18-22) fazla üstünde olmayacaktır.
  - Yeni Dünya Düzeninin ekonomik tüm şartlarını içeren Dünya Ticaret Örgütünün kuramları çok iyi incelenmeli, uyum için ulusal üretim özelliğine dayalı açıklardan yararlanılmalı veya uyumda gecikilmemelidir.
  - **FOAM** (Uluslararası Organik Tarım Federasyonu)'un prensipleri doğrultusunda,bu yöntemle üretime geçilmelidir.Almanya'da FOAM 1972 yılında dünyadaki organik tarım hareketi örgütlenerek kurulmuştur. Ülkemiz bu yönde bir yönetmelik yayınlamışsa da,ekonomik anlamda bitkisel ve hayvansal üretimde halen faal olduğu söylenemez. Çok yüksek fiyatlı, üreticisine prestij sağlayan bu dalda, daha dayanıklı Anadolu türlerinin öne çıkabileceği düşünülmeli-

dir.AB'de 1991 yılında yürürlüğe girmiş ve kimyasal girdi kullanılmadan yapılan üretilere prestij-sertifikaları verilmeye başlanmış, bu sertifikalı ürünler çok yüksek fiyatlarla tüm gümrükleri aşmaya başlamışlardır.

- En uygun modellerden biri sözleşmeli çiftçiliktir. Ülkemizde başarılı olmuştur. Genişletilerek sürdürülmelidir.

- Tarımda kayıt sistemimizin işlerliği yoktur,mevcut tarımsal organizasyon kuruluşları yasalarla ve maddi olarak güçlendirilerek kayıt sistemi ciddi işletilmelidir.Kayıt sistemi yeterli olmadığından,gerçek vergi mükellefi de olunamamaktadır. Kendini kurtaramamış olan sektör, yeterli gelir yaratamamakta, artı değer üretememektedir.

- Tarımsal Yönlendirme ve Tarımı Geliştirme Fonu (veya benzeri) bir fon tahsis edilerek ekonomik seferberlik hareketine girilmeli, devlet vargücüyü **FON'u** desteklemelidir. Ancak, bu **FON** uygulaması için, gerçek çiftçi tespit edilmeli, **FON** kaynağının sadece onlarca kullanılması sağlanmalıdır. Şayet böyle bir **FON** doğrudan devlet destekli tesis edilebilir ise, 5 yılda **FON**'da üstüne düşeni devlete fazlası ile iade edebilecektir.

KAYNAKLAR

- Anonymous, 1996. Ekonomik Veriler, DİE-Ankara.
- Anonymous, 1996. 1996 Yılı Kalkınma Programı, DPT-Ankara.
- Berksan, Ö. F. 1998. Türkiye Tarımı Simpozyumu, Tebliği-Ankara.
- Ekonomik Rapor 1998.
- Emiroğlu, M. 1994. Gıda Simpozyumu,Gıda Sektör Kurulu,Tebliği-Ankara
- Emiroğlu, M. 1996. Tarım Haftası-96 Sempozyumu Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye Tarımı, Tebliği-Ankara.
- Emiroğlu, M. 1999. Osmanlı'nın 700. Yılında Türk Sanayii.
- Gıda Envanteri 1996. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı-Ankara.